

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ
ПЛАНІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність системи планування діяльності сучасного підприємства (СПДП) визначається її здатністю своєчасно генерувати всебічно обґрунтовані планові рішення з мінімальними витратами. Найважливішим етапом побудови СПДП є формування системи планів підприємства. Вирішенню зазначеної задачі в даний час перешкоджає відсутність суворої, науково обґрунтованої класифікації планів. Незважаючи на свою гостру актуальність, дана проблема на сьогоднішній день не знайшла належного відображення в науковій та навчально-методичній літературі.

У даний час в роботах вітчизняних і зарубіжних економістів зустрічається безліч різних класифікацій видів планування як процесу. При цьому термінологія, що використовується в них, не відрізняється одноманітністю. Так, в контексті розгляду різновидів планування застосовуються такі терміни як «види планування», «форми планування» і «типи планування». Стосовно ж до результатів процесу планування переважна більшість вчених використовує суто один термін - «види планів», практично ототожнюючи види планування з видами планів. І тут виникає питання, наскільки обґрунтоване таке ототожнення.

Дійсно, класифікації видів планування і видів планів збігаються по ряду ознак. І в цих випадках результатом процесу планування відповідного виду є однойменний план. Так, в процесі стратегічного планування розробляється стратегічний план підприємства, в процесі поточного планування - поточний план і т.д.

Однак існують і більш глибокі причини ототожнення СПДП з системою планів підприємства. Так, на думку Л. І. Шваба, остання і становить зміст СПДП, якщо в якості елементів системи розглядати результати процесу планування, тобто інформацію, що міститься в планах [1, с.309]. Тут же наводиться й інша точка зору щодо змісту СПДП, відповідно до якої система планування є цілеспрямованою сукупністю суб'єктів і процесів планування. У тому випадку, якщо елементами системи вважати суб'єкти планування. При цьому автор вважає, що зазначені точки зору не суперечливі, оскільки плани «утворюють інформаційну складову будь якої системи планування» [1, с.309].

Важко погодитися з думкою Л. І. Шваба, як щодо обґрунтованості існування двох принципово різних підходів до трактування змісту СПДП, так і щодо їх несуперечності. Неспроможність першого підходу, на наш погляд, очевидна, оскільки результати функціонування СПДП (тобто систему планів підприємства) в принципі не можна розглядати в якості елементів зазначеної системи. Саме взаємодія складових елементів системи забезпечує отримання результатів її функціонування відповідно до поставленої мети. Різниця між системою планів підприємства та СПДП - це відмінність між метою та засобами її досягнення. Крім цього, результат функціонування соціально-економічної системи містить синергетичний ефект, обумовлений наявністю у системи так званих емерджентних властивостей, які не притаманні її елементам окремо, а виникають завдяки об'єднанню цих елементів в єдину, цілісну систему. З цієї причини результат функціонування системи (включаючи і СПДП) завжди буде відрізнятися від суми її елементів не тільки якісно, але і кількісно.

Розглянуті класифікації, на нашу думку, мають різне функціональне призначення. Так, класифікація видів планування використовується при обґрунтуванні вибору технології планування, а класифікація видів планів - при побудові системи планів підприємства. Функціональне призначення останньої істотно обмежує склад використовуваних в ній класифікаційних ознак в порівнянні з класифікацією видів планування. Так, Л. А. Швайка виділяє всього лише чотири класифікаційні ознаки: об'єкт

планування, зміст планування, тривалість періоду, масштабність завдань [2, с.25].

Цілий ряд моментів у зазначеній класифікації викликає серйозні заперечення. Однак ми повністю поділяємо закладену в ній концептуальну ідею, а саме: види планів підприємства не настільки різноманітні, як види планування, і можуть бути систематизовані на основі незначної кількості класифікаційних ознак.

Чим же керуватися при визначенні їх складу? Перш за все, на наш погляд, слід виходити з тієї основної мети, для досягнення якої розробляється класифікація планів підприємства. Остання ж полягає у формуванні такої системи планів, яка в максимальному ступені буде сприяти реалізації всіх найважливіших принципів побудови СПДП. І в першу чергу, забезпечувати комплексність і безперервність процесу планування діяльності підприємства. Звідси випливає перша вимога, що пред'являється як до системи планів підприємства, так і до складу класифікаційних ознак, - повнота. Її реалізація пов'язана зі збільшенням складу останніх. Це, з одного боку. З іншого боку, побудова ефективної СПДП обумовлює необхідність розумного обмеження видів розроблених на підприємстві планів, а також і складу класифікаційних ознак. Звідси випливає друга вимога - обмеженість або мінімізація останніх. Її реалізація, на відміну від першої вимоги, пов'язана зі скороченням складу класифікаційних ознак.

Таким чином, завдання зводиться до визначення того мінімального і при цьому достатнього набору класифікаційних ознак, на основі якого може бути сформована дієва система планів підприємства.

Виклад авторської позиції з даного питання слід почати з обґрунтування базової класифікаційної ознаки, тобто ознаки, що лежить в основі побудови всієї системи планів підприємства. Такою, на нашу думку, є ознака, на основі якої виділяються три основні види планів підприємства: стратегічні, тактичні і календарні (оперативно-календарні). Зазначені види планів Л. А. Швайка виділяє в залежності від масштабу розв'язуваних завдань [2, с.25], Г. М. Тарасюк - в залежності від ієрархічного рівня управління [3, с.101], Н. Д. Стрекалова - по типу планових рішень [4, с.22]. Думка ж переважної більшості вчених розділилася між двома ознаками: змістом планових рішень і типом цілей (призначенням) планування.

Зазначені класифікаційні ознаки найтіснішим чином корелюють між собою. Звідси, на наш погляд, очевидна доцільність їх об'єднання. При цьому об'єднана ознака - зміст і цілі (призначення) планів - не є простим агрегуванням двох окремих ознак. Одна з них є визначальною по відношенню до іншої. Зокрема, призначення плану визначає його зміст, але не навпаки. Якщо базова ознака служить критерієм виділення основних видів планів підприємства, то всі інші ознаки використовуються для їх конкретизації в розрізі найважливіших якісних характеристик. Склад останніх, на наш погляд, доцільно обмежити трьома ключовими параметрами, включаючи: 1) регулярність розробки планів; 2) предмет планування; 3) тривалість планового періоду. Відповідними однойменними ознаками (крім базового) слід обмежити і класифікацію видів планів підприємства.

Види планів, виділені нами за чотирма класифікаційними ознаками, повинні використовуватися при формуванні системи планів сучасного підприємства.

Список літератури

1. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид. – К.: Каравела, 2005. – 568 с.
2. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства: Навчальний посібник. – Львів: «Новий Світ–2000». 2004. – 268 с.
3. Тарасюк Г. М. Управління плануванням та основні підходи до формування системи планування діяльності підприємства на різних організаційних рівнях / Г. М. Тарасюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – №3(28). – С. 99-107.
4. Стрекалова Н.Д. Бизнес-планирование: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009. – 352 с.